

30
ANYS

FMRPC
RENOVANT
des de 1986

ELS MOVIMENTS DE RENOVACIÓ PEDAGÒGICA I LA TRANSFORMACIÓ EDUCATIVA.

Debat emmarcat dins el 30è aniversari de la Federació de Moviments de Renovació Pedagògica, celebrat el dissabte 5 de novembre a l'Espai Francesca Bonnemaison, Barcelona.

Diàleg a càrrec de Cèsar Coll, Francina Martí i Joan Domènech; modera la periodista Anna Galdon.

Trenta anys d'innovació pedagògica. Què és per vosaltres la renovació pedagògica, com ha de ser, i com ha canviat?

Cèsar Coll: La renovació pedagògica està lligada a l'inconformisme. Els renovadors sempre han estat persones que volien canviar el sistema, i és important destacar-ho. Hi ha un aspecte d'insatisfacció permanent i de voluntat de millora constant. El segon aspecte a remarcar és que, quan un mira la història, veu que hi ha dos factors íntimament relacionats que han fet evolucionar i millorar l'educació, i penso que els moviments han estat uns d'aquests veritables motors de la millora i transformació. No han estat les teories, ni sociològiques, ni fins i tot pedagògiques. Aquestes, en tot cas, han reforçat els moviments que venien de la base, de l'escola, del propi sistema educatiu. Quan un mira els perfils dels grans renovadors pedagògics de la història (des de Piaget a Clepavede, per posar alguns exemples) es veu que els veritables motors de canvi han estat aquests elements. Ara, el veritable repte que tenim els moviments de renovació pedagògica és el de mantenir aquest esperit inconformista.

Joan Domènech: Començaré negant el que no és la renovació pedagògica, i diré que la renovació no és una experiència aïllada. Jordi Monés, historiador de l'educació a Catalunya, diferenciava ja fa molts anys entre innovació i renovació. A la renovació li posava l'accent en l'actitud que pren la gent respecte el seu posicionament i envers els problemes educatius. En canvi, la innovació era un aspecte més tècnic, d'*aggiornamento*. La renovació pedagògica té per mi un component que se centra en un aspecte més cultural, que fa referència a com la persona es posiciona davant de la societat. Per això sempre ho relaciono amb dos conceptes: transformar l'escola i transformar la societat. Així, sempre hi ha en la renovació un compromís. Un compromís ètic, moral, que va més enllà del que passa en una aula, en una escola.

La renovació pedagògica fa referència a com la persona es posiciona davant de la societat.

Francina Martí: Personalment, entenc la renovació com un concepte dinàmic. Com que fa tants anys que parlem de renovació pedagògica, a vegades sembla que sigui un concepte antic. Però per mi és una transformació que no acaba mai. És un compromís, amb l'educació, amb l'escola, que ha d'estar d'acord amb els temps. La nostra responsabilitat és fer que el que fem a l'escola sigui interessant. El compromís es

adaptar les necessitats dels infants i joves de la societat amb el que es fa a l'escola. I a vegades, el que es fa a l'escola queda molt allunyat del camí que pren la societat. Per això és necessari que la renovació impliqui una constant adaptació al temps, a la societat.

Contra què som inconformistes a dia d'avui? Quina diferència hi ha entre la renovació d'avui, envers fa trenta anys?

Joan: A diferència de fa trenta anys, ara hi ha el discurs tècnic sobre l'escola. I aquest debat deixa de banda la pregunta de 'perquè eduquem'. La solució que se'ns proposa avui a quasi tot és que hi ha d'haver una solució tècnica, i aquest discurs ha calat moltíssim. I això explica com estem enfocant la formació d'equips directius, o les polítiques de l'administració. I precisament per aquest motiu és pel qual la renovació pedagògica fa tanta falta. Hem de ser el corcò constant que faci preguntar-nos l'important: perquè eduquem, quins ciutadans busquem, quina educació volem.

El veritable repte que tenim els moviments de renovació pedagògica és el de mantenir aquest esperit inconformista.

Francina: En trenta anys el món ha canviat. Avui tenim un pluriculturalisme a les aules, per exemple, que fa tres dècades no teníem i que ens feia plantejar una immersió lingüística català-castellà. Ara ens trobem amb un món sense fronteres, en el qual volem que la nostra llengua tingui presència però deixant entrar aquest nou pluralisme. I, a banda, avui les famílies són molt diferents. Moltes estan molt implicades i preocupades per l'educació dels seus fills, i en molts centres empenyen perquè l'escola faci canvis.

Cèsar: La renovació pedagògica del futur no es pot assemblar en res a la renovació d'aquests últims trenta anys, de la mateixa manera que penso que l'educació del futur acabarà per no assemblar-se massa a la que tenim avui. I ho dic perquè han canviat tres pilars del model educatiu. Una és que ha canviat el què ensenyar i què aprendre. Han canviat les pràctiques culturals: no viatgem, llegim o ens relacionem de la mateixa manera. Ha canviat també el com: avui s'accedeix a la informació de forma molt diferent. I ha canviat el perquè: abans estava clar que s'havia d'estudiar, ja que l'educació era l'ascensor social. Ara aquest aspecte tampoc està clar. Per tant, aquella renovació que hem practicat i que volia modificar coses dins les coordenades globals del sistema ha de canviar. Ens hem de plantejar que la renovació s'ha de fer en base un model que encara no coneixem.

Ha canviat el què, el com i el perquè. Ara ens hem de plantejar que la renovació s'ha de fer en base un model que encara no coneixem.

La base s'ha mogut. Com es canvia el mètode?

Cèsar: Estem passant d'un model d'aprenentatge basat en l'escolarització universal a un model d'aprenentatge basat en una educació que ja no té lloc només a l'escola i es diversifica en una ampla xarxa de nínxols d'aprenentatge. Aquest és el canvi principal: com ressituem les institucions d'educació formal en un món en el qual el model educatiu ja no és un model educatiu d'escolarització, sinó un model d'educació redistribuïda i interconnectada.

Joan: Han canviat les regles del joc. Més que la base, ens ha canviat el context. La base podria continuar sent la mateixa, però el que ens porta al canvi de les regles de joc és que aquells ideals que venen de lluny (l'escola ha de possibilitar l'accés a tothom; l'escola ha de treballar per l'educació de les persones, etc.) segueixen sent-hi, però els nous temps ens obliguen a repensar metodologies, formes d'organitzar l'escola, de formular el currículum. Però la societat ens posa en entredit aquest model. Ara tenim un seguit de problemes que fa quaranta anys eren problemes locals, que ara són planetaris. I això ens obliga a repensar què vol dir construir una ciutadania diferent amb unes condicions tant diferents a les de fa uns anys.

Cal acabar amb tres coses: les normatives que homogeneïzen el sistema, el currículum obligatori i la unitat espai-temps d'escolarització.

Francina: El canvi ha de ser un canvi radical de tot: de les relacions, els agents, l'espai, el temps... Cal un replantejament que fa trenta anys no estava sobre la taula. Ens plantejàvem com millorar l'escola, però aquest replantejament radical que hem de fer ara és una diferència molt important respecte fa trenta anys. Tot i que cal tenir molt clar que hi ha uns principis que no canvien: l'escola com a participació, com a relació interpersonal, com a aprenentatge de viure en comunitat... Segurament aquests siguin ara més importants que mai.

Per on es comença?

Cèsar: Plantejaria tres propostes. La primera, acabar amb les normatives que homogeneïtzen el sistema. Fins i tot les normatives ben intencionades que estan dirigides a recolzar la renovació, si son homogeneïtzadores, no funcionen. En segon lloc acabaria amb el currículum obligatori com l'entenem avui en dia. S'hauria de fer una diferència molt clara entre allò que és absolutament necessari de tot allò que ens agradaria que tothom sabés, però que no és assumible. I així, deixaria que hi hagués marge de maniobra. I tres, acabaria amb la unitat espai-temps d'escolarització. Les TIC, contra tot el que a vegades pensem, acabaran sent un canvi radical en l'educació, perquè quan un té un dispositiu que pot emportar-se a tot arreu, s'ha de replantejar què memoritza i com aprèn. Per aquest motiu, les hem de veure com eines transfrontereres. Son línies d'acció per les quals començar a actuar.

Francina: Per molt que ho intentin, està demostrat que les lleis no canvien la pràctica, la realitat del nostre sistema. Per tant, per començar, els mestres ens hauríem de creure protagonistes. No obeir el que ens ve donat pel departament i creure'ns que som protagonistes de la transformació a l'escola. Ens hem de creure que som uns dels agents importants. I, a més d'aquest canvi de concepció, crec que a l'escola haurien d'entrar-hi molts més agents. Hem d'ampliar el col·lectiu "mestre" i que hi hagi monitors, cuineres, conserges, agents locals... Una comunitat educadora que tingui el sentiment de comunitat.

Els mestres ens hem de creure protagonistes. No obeir el que ens ve donat i creure'ns que som protagonistes de la transformació de l'escola.

Joan: Jo afegeixo la pregunta: "Quina administració ho ha de fer possible?" Portem una tradició molt buròcrata, i perquè el canvi sigui possible s'hauria de repensar l'administració des d'un punt de vista diferent, i abandonar el 'paternalisme' actual. Passar a una idea d'administració com a agent que crea condicions perquè la innovació sigui sostenible i la renovació possible. Centrar el 90% de la seva acció concreta i quotidiana en crear condicions que afavoreixin tot això. La segona dificultat que tenim és la del professorat: hi conviuen cultures diferents dins del propi professorat, i ho hem d'acceptar. Quan hem fet reformes, aquestes no han avaluat les resistències que podien tenir de certs sectors del professorat. I hem de ser capaços de valorar les cultures de canvi i les iniciatives trencadores i crear un camí diferent. Cal crear cultures professionals diferents, perquè sinó el discurs tècnic es un discurs que està cada vegada més assentat. La funció pública és avui un entrebanc quotidià a qualsevol intent de canvi, i tots ens ho hauríem de replantejar.

Cèsar: El problema és que és més fàcil dir "no farem polítiques homogeneïtzadores" que fer-ho. Cadascú té la seva experiència, i en el meu cas tinc la de l'elaboració d'una llei d'educació. Per posar un exemple, en aquell moment hi havia gent que no estava d'acord amb que l'educació fos obligatòria fins als 16 anys. Pensaven que el sistema no

ho resistiria, i que molta part del professorat de secundària s'hi oposaria. Van perdre per golejada, perquè totes les forces del país volien fins als 18 anys! Crear polítiques és molt difícil, ja que al darrera hi ha característiques ideològiques. Jo quan apunto que la política no ha de ser homogeneïtzadora no vull dir que no hagi de ser interventora. Ha de garantir el rendiment de comptes per part dels actors principals, que són les escoles. La única forma de fer-ho és que hi hagi un sistema sensat i racional.

Tenim l'escenari. Sobre el terreny, quin paper han de tenir els moviments de renovació pedagògica? I, apuntant a les noves tecnologies, com inclouen a partir d'ara a les noves generacions de mestres?

Francina: Cal ser un punt de trobada entre els mestres i docents. Moltes vegades hi ha professionals que no han trobat un lloc a on comunicar les seves inquietuds... I si volem fer un pas més, els moviments podrien tenir aquest paper de comunitat, recollir el sentir dels equips de treball, per exemple. L'espai de trobada continua sent així, però és veritat que cal fer un traspàs de la tradició pedagògica. A vegades sembla que reinventem la sopa d'all, però els moviments poden tenir el paper de revifar els referents pedagògics i fer un traspàs generacional.

Cèsar: És important no començar de zero cada vegada. Tenim aquest vici, és bo plantejar coses noves recolzant-les en el que hem après anteriorment. Cal interioritzar-ho, i els moviments poden fer aquí una gran tasca.

Joan: Una línia és adreçar-se a les institucions educatives. Fins ara ens hem adreçat sempre als individus, i crec que la realitat, aquest canvi de context ens obliga a fer un canvi de paradigma organitzatiu i metodològic. Ara mateix entenc més els moviments de renovació pedagògica com una xarxa d'institucions educatives que no pas com associacions de mestres preocupats per la renovació. Per mi aquest és el canvi de futur. I el segon aspecte és aprofundir en una idea que és genèrica avui: Ens diem 'moviments', però tenim una idea d'organització difusa. El canvi de context ens porta a pensar en noves formes d'organització, diferents a les que tenim. Una de les conclusions del primer congrés de renovació pedagògica deia que aquesta renovació creixeria "no perquè ho féssim els moviments sinó perquè creixeria la xarxa". I aquesta idea és bàsica.

Respecte l'administració, crec que aquest és un debat especial. I, de fet, és un debat que reproduceix a nivell d'escola. Quan una escola intenta fer un projecte determinat, hi ha sectors que hi estan d'acord, sectors als quals els costa molt i sectors que no ho accepten. La clau és saber com fer propostes incloent a tothom. Durant aquest primer congrés de renovació pedagògica que citava vam elaborar un manifest. I en aquest manifest (que crec que també s'hauria de repensar) deia "és més important la passa que fem tots plegats que la gambada que fan uns quants". I això segueix sent vàlid. La gambada la necessitem, però necessitem també la passa que hem de fer tots. I aquesta és la dificultat que tenen tant l'administració com els centres o els col·lectius educadors per avançar.

Una nova línia d'acció per als moviments seria adreçar-se a les institucions educatives. Fins ara ens hem adreçat sempre als individus, però els temps ens exigeixen canviar les metodologies.

Cèsar: L'administració té la obligació de crear les condicions per poder-ho fer. No imposar lleis, sinó crear condicions i posar en marxa sistemes efectius de rendiment de comptes. Crec que els moviments podrien ser els teixidors de les propostes que sorgeixin de renovació pedagògica. Que es busquin complicitats en el territori. Aquesta línia d'actuació seria molt interessant. I els demanaria que no caiguin en dos pecats: les modes que fan que es negui tot l'anterior, i la bel·ligerància envers la reivindicació del coneixement expert. Totes les professions es basen en un coneixement expert, però els mestres no el reivindiquem, i sembla que tot val. I no tot val. Hem de ser garants del nostre propi coneixement. I això és responsabilitat nostra.

Francina: Els moviments empenyen. Les pràctiques que es fan a les escoles empenyen cap al canvi. Moltes vegades els moviments han estat els que més han reivindicat davant de les administracions, i la reivindicació sempre té més sentit si hi ha exemples, propostes i practiques que ho avalin al darrera.

Totes les professions es basen en un coneixement expert. Però els mestres sembla que no reivindiquem el nostre.

Qui acompanya a l'escola en aquest procés?

Francina: Els moviments poden ser un dels acompanyants importants. Una escola pot tenir el seu projecte però és difícil que ho faci en solitari. L'aglutinació, el moviment, l'acolliment... pot ser una bona eina. I els moviments poden tenir un molt bon paper en aquest sentit, per anar més enllà.

Cèsar: Per posar un exemple que conec, el del món universitari, diré que és un horror i un error que la recerca educativa que es fa a la universitat estigui tant allunyada de les innovacions i la renovació pedagògica. Lligar el que és la recerca educativa i fer-la basada en l'estudi i el seguiment i la implementació d'innovacions educatives redundaria en quelcom molt positiu.

Joan: Treballar en una xarxa d'entorn. El professorat és el motor en la institució educativa, però hi ha d'haver una xarxa, i l'administració ha de ser el garant de tot això. En totes aquestes qüestions, la paraula que més destaca és desconfiança. Estem en un sistema que ha generat moltes desconfiances. Els centres desconfien del que es proposa; l'administració desconfia dels centres; els pares desconfien dels mestres; la universitat desconfia dels centres, i els mestres desconfien dels experts. Estic exagerant, però és per exemplificar-ho. Hem de trencar la desconfiança establint

noves confiançaes. I aquest és un punt bàsic per entendre l'escola que ens demana la societat actual.

Hem de trencar la desconfiança que hi ha entre els sectors educatius. És bàsic per entendre l'escola que ens demana la societat actual.

Com es fan projectes des de l'escola que incideixin de veritat a la societat actual?

Joan: Hi ha un debat pendent que és el de plantejar-nos si l'escola té capacitat d'incidència, de transformació social. Aquest és un debat que hi era fa 40 anys en sectors minoritaris i en l'actualitat es posa en entredit. Davant de la immensitat dels reptes actuals, quina capacitat té l'escola (si és que en té). I en aquest sentit crec que hi ha sectors socials que no ho veuen possible.

Francina: L'escola no pot treballar en solitari. L'escola sola no transforma la societat. És un peix que es mossega la cua. O treballem en xarxa, conjuntament, pensant en una idea d'escola més oberta, o no ens en sortirem. Deixar-li a l'escola el pes de transformar la societat, és una empresa massa gran. Els mestres som vocacionals i sempre hem pensat que podíem canviar coses, però no en solitari. Necessitem un compromís de tota la comunitat.

L'escola no pot treballar en solitari. L'escola sola no transforma la societat. O treballem en xarxa o no ens en sortirem.

Joan: És important apuntar una qüestió: Si aquest compromís no hi és, tenim alguna responsabilitat? Si l'entorn aprova lleis que no solucionen la pobresa energètica, o que no ressolen la crisi dels refugiats, quina responsabilitat tenim? Els problemes no els podem solucionar sols. En un context envers, quina responsabilitat assumim?

Cèsar: Aquest debat que esteu plantejant, el del tema de l'equitat, és un dels debats crucials. Com fem polítiques que compensin les desigualtats de base. Jo soc dels que penso que l'escola ha tingut un èxit enorme en aquest sentit. Crec que és l'actor que més actua com a ascensor social avui en dia. El que passa és que cada vegada té menys pes social, i és perquè cada vegada hi ha més espais a on aprendre aspectes importants de la vida d'avui. I la iniquitat es "cola", cada vegada més, a través d'aquests espais. Mes enllà de l'aspecte pedagògic, els moviments haurien de reivindicar que les polítiques educatives ja no poden ser més polítiques escolars. Els moviments haurien de demanar, a les instàncies corresponents, que quan es plantegen temes d'equitat es vagi més enllà. Quan un escull una escola, no tria només una escola. Escull un conjunt de nínxols en els quals s'aprendrà des de molts aspectes. Hem de reivindicar polítiques que vagin més enllà. Jo ja estic cansat d'escoltar que PISA diu que l'escola catalana o espanyola no té èxit. M'agradaria llegir que PISA diu que la societat catalana i espanyola ha fracassat educant als seus ciutadans.

Francina: L'escola ha pogut canviar situacions a vegades, i de forma molt heroica. Un exemple és l'absorbiment que ha fet de les onades immigratòries dels últims anys. L'esforç que s'ha fet és titànic. I s'ha aconseguit que s'integressin a la societat un gran número d'alumnes, així com les seves famílies. L'escola pot canviar coses. I més, si tenim en compte que la inversió en educació és molt baixa al nostre país. Cal felicitar-nos també com a professionals.

Quina política demanàrieu perquè l'educació avanci?

Joan: Polítiques que empoderin els centres educatius i facilitin el treball en xarxa. Les cultures hi son, però volem polítiques reals que empoderin els centres. Només amb això, ja avançaríem.

Cèsar: Treure el currículum actual. El deixaria com a referent, però ja està. Vivim en una fal·làcia. Tots sabem que no es compleix, i al final el que fem es tallar per on creiem. També proposaria crear plans educatius territorials no obligatoris, definits per territori. I que es donin recursos i suport des de les administracions a aquests projectes.

Francina: Crear estabilitat als equips directius dels centres. Un projecte d'escola no es fa de la nit al dia. Cal fer polítiques perquè els equips puguin treballar amb tranquil·litat i a uns anys vista.

Quines polítiques demanàrieu perquè l'educació avanci els propers 30 anys? Polítiques que empoderin els centres educatius i facilitin el treball en xarxa, que s'elimini el currículum actual i es crein plans educatius territorials no obligatoris i donar estabilitat als equips directius.

- Joan Domènech, Cèsar Coll i Francina Martí.

Barcelona, novembre de 2016.

Consulta el vídeo sencer:

<http://www.mrp.cat/inici/t/9/videos>